

TURAN Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi (TURANusbb)

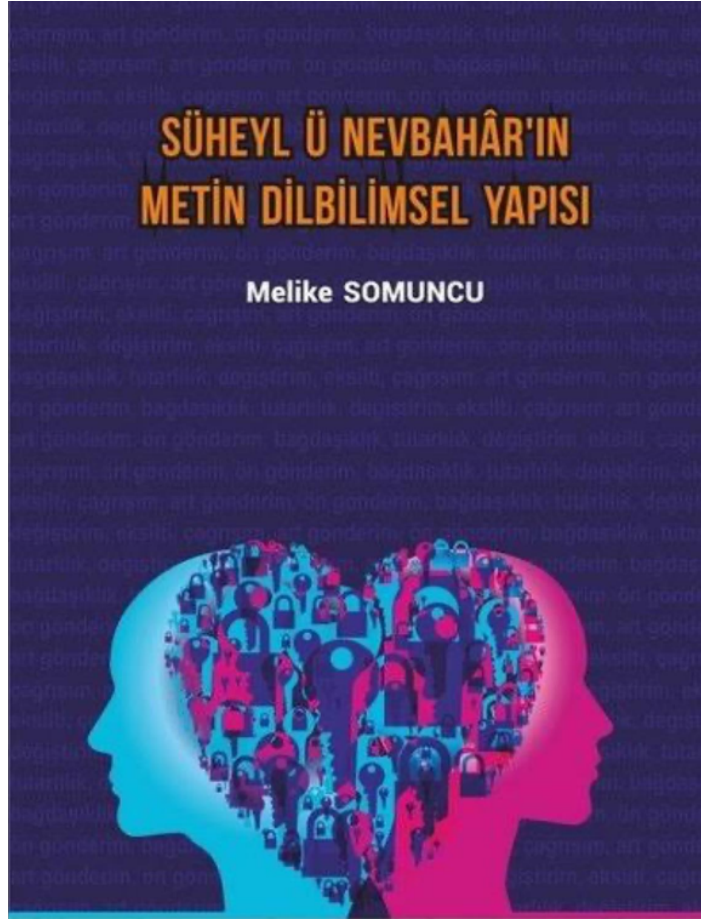
Uluslararası Hakemli Dergi Yılı: 2026/Bahar, Sayı: 10

E-ISSN 2792-0879

Kitap İncelemesi

Melike SOMUNCU “Süheyl ü Nevbahâr’ın Metin Dilbilimsel Yapısı”. İstanbul: Kriter Yayınevi, 2021, ISBN: 978-625-7669-30-6. 594 s.*

Nuriye TELÇEKEN **

Süheyl ü Nevbahâr’ın Metin Dilbilimsel Yapısı, Doç. Dr. Melike Somuncu tarafından kaleme alınmış ve 2021 yılında Kriter Yayınevi tarafından yayımlanmıştır. Eser, klasik Türk edebiyatının önemli metinlerinden biri olan *Süheyl ü Nevbahâr’ı* metin dilbilim çerçevesinde ele alması bakımından alanında özgün bir çalışma niteliği taşımaktadır. Süheyl ü Nevbahâr’ın ilk kez sistemli bir dilbilimsel

* Geliş tarihi: 26.01.2026

Kabul Tarihi: 03.05.2026

Atıf: Telçeken, N. (2026). Melike SOMUNCU “Süheyl ü Nevbahâr’ın Metin Dilbilimsel Yapısı”. İstanbul: Kriter Yayınevi, 2021, ISBN: 978-625-7669-30-6. 594 s. *TURAN Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi (TURANusbb)*, 10: 117-120.

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Kahramanmaraş İstiklal Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, KAHRAMANMARAŞ/ TÜRKİYE. E-Posta: kurmusnuriye319@gmail.com ORCID: 0009-0004-9385-7288.

yaklaşım ile incelenmiş olması Türkoloji ve metin incelemeleri alanında dikkate değer bir boşluğu doldurmuş; çalışma yayımlandığı tarihten itibaren akademik çevrelerde ilgiyle karşılanmıştır.

Süheyl ü Nevbahâr, XIV. yüzyılda Hoca Mesûd ve yeğeni İzzeddin Ahmed tarafından Farsçadan Türkçeye tercüme edilmiş Eski Anadolu Türkçesi döneminin önemli ürünlerinden biridir. Beşerî aşk temasını merkeze alan eser, bu yönüyle döneminin ilk mesnevileri arasında yer almaktadır. Aruz vezninin *fe’ülün fe’ülün fe’ülün fe’ül* kalıbıyla kaleme alınan metinde, ana mesnevi yapısına ek olarak farklı vezinlerle yazılmış on dört gazel de bulunmaktadır. Anlatımda sade ve anlaşılır bir dil tercih edilmesine rağmen metnin zengin bir kelime hazinesine sahip olduğu görülmektedir. Eserin konusu, Yemen padişahının oğlu Süheyl ile Çin padişahının kızı Nevbahâr arasında geçen aşk hikâyesi etrafında şekillenmektedir.

Somuncu’nun çalışması, *Süheyl ü Nevbahâr*’ı yapı ve anlam ilişkileri bakımından ele almakta; metni metin dilbiliminin iki temel ölçütü olan bağdaşıklık ve tutarlılık kavramları çerçevesinde incelemektedir. Çalışmanın kuramsal zemininde, bağdaşıklık incelemesi için Halliday ve Hasan’ın geliştirdiği bağlama esasları temel alınmış; bu çerçeveye metnin yapısına uygun bazı küçük uyarlamalar yapılmıştır. Metni oluşturan tüm bağlayıcı unsurlar bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilmiş ve bağdaşıklık unsurlarının metnin genel yapısına nasıl katkı sağladığı ayrıntılı biçimde ortaya konmuştur.

Tutarlılık başlığı altında ise metnin dilsel özellikleri bilinçli olarak geri planda bırakılmış; olay örgüsü, mantıksal yapı ve kurgusal tutarlılık ön plana çıkarılmıştır. Eserde yer alan doksan yedi bölüm başlığı hem kendi içlerinde hem de metnin genel bütünlüğü içerisinde değerlendirilmiş; konu sürekliliği, olaylar arası geçişler, dönüşümler ve anlatı görünümleri tutarlılık açısından ele alınmıştır. Sebep-sonuç, amaç-sonuç, koşul ilişkisi ve özelleştirme gibi anlatısal bağlar, beyit örnekleriyle somutlaştırılmış; metinde yer alan boşluklar ve çelişkili görünen noktalar tespit edilerek bunlara yönelik açıklayıcı değerlendirmeler sunulmuştur.

Bağdaşıklık incelemesi kapsamında gönderim, değiştirim, eksilti, sözlüksel bağdaşıklık ve bağlaçlar başlıkları esas alınmıştır. Metinde yer alan tüm şahıslar teklik ve çokluk kullanımları dikkate alınarak beyit numaralarıyla birlikte ayrıntılı biçimde incelenmiştir. Böylece zamirlerin hangi beyitlerde, hangi göndergelere işaret ettiği açıkça ortaya konmuş; metinde anlam karmaşasına yol açabilecek durumların önüne geçilmiştir. Şahıs zamirlerinin, metnin ritmini sağlama, vurguyu güçlendirme ve anlatımı pekiştirme işlevleri üstlendiği görülmektedir. Dönüşlülük zamirlerinin ise bazı beyitlerde tek başına, bazı beyitlerde diğer şahıs zamirleriyle birlikte kullanılarak art gönderim oluşturduğu tespit edilmiştir. İşaret zamirleriyle yapılan gönderimlerde, *bu*, *şu* ve *ol* gibi biçimlerin tüm varyantları dikkate alınarak kapsamlı bir değerlendirme yapılmıştır.

Sıfatlar aracılığıyla sağlanan bağdaşıklıkta özellikle işaret sıfatlarına odaklanılmış; bu sıfatlar yoluyla önceki beyitlerde verilen bilgilerin yinelendiği ya da yeni bilgilerle birlikte vurgulandığı ortaya

konmuştur. İşaret sıfatlarının, okuyucunun dikkatini önceki anlatı unsurlarına yönlendirmek amacıyla işlevsel biçimde kullanıldığı belirtilmiştir. Sözcük ve sözcük gruplarıyla yapılan gönderimlerde ise karakterlerin cinsiyetleri, rolleri ve niteleyici özellikleri dikkate alınarak ayrıntılı bir çözümleme yapılmıştır. Bunun yanında, önceki beyitlerde yer alan olay ve durumlara yapılan göndermeler de gösterilerek dilbilgisel bağdaşıklık unsurları sistemli biçimde sınıflandırılmıştır.

Ön gönderim unsurları, zamir ve sıfat kullanımları temelinde değerlendirilmiş; işaret, şahıs ve dönüşlülük zamirleri ayrı başlıklar hâlinde ele alınmıştır. Ön gönderimde ayrıca zarflar ve eksiz emir çekimli fiillerin bağdaşıklık sağlamadaki rolü incelenmiştir. Bu tür kullanımların, okuyucunun dikkatini sonraki beyitlere yönlendirdiği ve anlatıda süreklilik sağladığı ifade edilmiştir.

Değiştirim başlığı altında, *eyle*, *böyle*, *şöyle*, *anuy gibi*, *ancılayın* ve *bunun gibi* ifadelerle kurulan yapılar ayrıntılı biçimde ele alınmıştır. Bu unsurların, metinde tekrarları azaltma, vezin ve estetik kaygıları gözetme ve konuşma üslubunu yansıtmaya gibi işlevler üstlendiği görülmektedir. Değiştirimin, dilde en az çaba ilkesine uygun biçimde tekrarların önüne geçtiği ve anlatımda akıcılık sağladığı vurgulanmıştır.

Eksilteli anlatım başlığı altında; cümle, nesne, özne, tamlayan-tamlanan, yer tamlayıcısı, soru edatı, yüklem ve zarf eksilteleri olmak üzere sekiz alt başlık belirlenmiştir. Bu eksilteler, yüzey yapı ve derin yapı ilişkileri gözetilerek sınıflandırılmış; hangi eksiltinin hangi bağlamda ortaya çıktığı ayrıntılı biçimde açıklanmıştır.

Bağlama unsurları bölümünde, metinde kullanılan bağlaçlar ve bağlama işlevi üstlenen diğer unsurlar anlam ilişkileri bakımından değerlendirilmiştir. Ekleyici, ayırıcı, karşıtlık bildirme, zaman, koşul, olasılık, açıklama, sebep-sonuç ve amaç-sonuç bağlama unsurları dokuz ana başlık altında ele alınmıştır. Zaman bildiren bağlama unsurları ise öncelik, sonralık ve eş zamanlılık ilişkileri bakımından ayrıca sınıflandırılmıştır.

Sözlüksel bağdaşıklık incelemesinde; eş ve yakın anlamlılık, karşıtlık ilişkisi, sözcük ve yapı tekrarları ile çağrışım alanları dikkate alınmıştır. Bu unsurların metnin anlamsal bütünlüğünü nasıl desteklediği ayrıntılı örneklerle ortaya konmuştur.

Çalışmanın ikinci ana bölümünü oluşturan tutarlılık incelemesinde anlatının doksan yedi bölüm başlığı altında olay örgüsü, dönüşümler ve anlatı görünümleri değerlendirilmiştir. Bu bölümde, dilsel yapıdan ziyade mantıksal ve kurgusal bütünlüğe odaklanılmış; metindeki boşluklar, çelişkiler ve yarım bırakılmış anlatı unsurları tespit edilerek açıklayıcı yorumlar sunulmuştur. Anlatı parçaları arasındaki bağların tutarlı olup olmadığı tartışılmış gerekli görülen yerlerde metinden kopmadan çözüm önerileri geliştirilmiştir.

Sonuç olarak *Süheyl ü Nevbahâr'ın Metin Dilbilimsel Yapısı*, Eski Anadolu Türkçesi döneminin bu önemli eserini metin dilbilim açısından ele alan ilk kapsamlı çalışma olma özelliğini taşımaktadır. Eser

hem metin dilbilim hem de klasik Türk edebiyatı alanında çalışan araştırmacılar için önemli bir başvuru kaynağı niteliğindedir. Alan yazınındaki belirgin bir boşluğu dolduran bu çalışma, Süheyl ü Nevbahâr’ın anlatı yapısını ve dilsel örgüsünü derinlemesine anlamaya imkân tanımaktadır.